

21.11.2016

Dnro 5517/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

TULKIN MAHDOLLISUUS VIERAILLA VANKILASSA

1

KANTELU

Kantelija pyysi 16.12.2015 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä tutki-
maan vankilan menettelyä. Hän on ollut tulkintavankina vankilassa. Käräjäoikeus oli
14.12.2015 antamallaan tuomiolla tuominnut hänet seitsemäksi vuodeksi vankeuteen.

Kantelijan puolustaja oli 15.12.2015 lähettänyt sähköpostilla vankilaan ilmoituksen siitä, että
tulkki on seuraavana päivänä tulossa vankilaan kääntämään käräjäoikeuden tuomiota kanteli-
jalle ja että puolustaja ei itse ole tuolloin tulossa mukaan vankilaan. Vankila on ilmoittanut puo-
lustajalle, ettei tulkki pääse tapaamaan kantelijaa. Vankilan vastaus kuului seuraavasti.

"Tulkki ei pääse tapaamaan päämiestänne [kantelijan nimi poistettu]. Hän on yksityishenkilö,
ei viranomainen, ei viranomaisen tilaama tulkki eikä hän tule tulkkamaan ketään vankia avus-
tavaa henkilöä. Hän voi tavata vankia viikonloppuna jos vanki itse varaa hänelle tapaamisen,
mutta tapaamisessa ei saa olla esillä mitään papereita".

Kantelussa katsotaan, että vankilan menettely on perusteetonta ja loukkaa kantelijan oikeuk-
sia vakavalla tavalla. Kantelun mukaan puolustajalla täytyy olla oikeus käyttää tehtävänsä
suorittamisessa tarpeellisia ammattihenkilöitä kuten tulkkeja haluamallaan ja tehtävän vaati-
malla tarkoituksenmukaisella tavalla. Kantelussa kerrotaan myös, ettei kantelija osaa suomen
kieltä, ettei käräjäoikeus ollut saanut tuomiota vielä käännettyä kantelijan äidinkielelle ja että
kyseinen tulkki toimi tulkkina myös käräjäoikeuden pääkäsittelyssä. Kantelijan mukaan seit-
semän vuoden tuomion perusteiden tietoon saaminen omalla kielellään on lain edellyttämä
riittävä erityinen syy järjestää tapaaminen muutoin kuin sitä varten varattuna aikana.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin vankilan selvitys ja rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausun-
to.

3

RATKAISU

3.1

Selvitys ja lausunto

Vankilan johtaja toteaa väärinkäytösten välttämiseksi ja juridisen oikeinyymmärtämisen vuoksi
olevan parempi, että puolustaja ja tulkki tapaavat yhdessä vankia. Hän arvioi kuitenkin, että
kiireellisissä ja tärkeissä tapauksissa tästä periaatteesta voitaneen tinkiä ja tapaamisajankoh-
dasta sopia. Johtaja viittaa myös tutkintavankeuslain säännökseen, jonka mukaan ulkomaalai-
selle tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua ja huomauttaa,
että käsiteltävässä asiassa kyse on kääntämisavusta. Hänen mukaansa kantelijan puolustajal-
le vastannut rikosseuraamusesimies oli toiminut säntillisesti ja neuvonut puolustajaa kuinka
toimia.

Kantelijan puolustajalle vastannut rikosseuraamusesimies toteaa selvityksessään, ettei kyseessä olisi ollut asianajajan ja vangin välinen luottamuksellinen neuvottelu. Hänen mukaansa tulkki ei ole ilman tulkattavaa henkilöä oikeudellisesti eikä vankeinhoidollisesti oikeutettu tapaamaan arkisin vankeja asianajajan yksipuolisella ilmoituksella. Hän kertoi vastausviestin lisäksi soittaneensa puolustajalle, joka oli todennut tulevansa myöhemmin itse tulkin kanssa. Tämä tapaaminen on selvityksen mukaan toteutunut 4.1.2016.

Rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunnossa esitetään muun muassa seuraavaa.

”Aluekeskuksen käsityksen mukaan asia tulisi arvioida ennen kaikkea tutkintavankeuslain 9 luvun tapaamista koskevien säännösten valossa. Luvun 1 §:n mukaan tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista siten kuin luvussa säädetään, jollei oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä. Luvun 4 §:ssä on puolestaan säännös asiamiestapaamisesta, josta tässä ei ole kysymys.

Tutkintavankeuslain 9 luvun 1 §:n säännöksen perusteella tapaaminen olisi mahdollinen. Aluekeskuksen käsityksen mukaan tarve saada käänntämispäätös tilanteessa, jossa tuomioistuimien ei ole saanut tuomiota käänntettyä voisi olla sellainen muu tärkeä syy, jolla tapaaminen voitaisiin mahdollistaa myös muuna aikana kuin viikonlopputapaamisissa.

Vankilan järjestyssäännön mukaan tapaaaja ja vanki eivät saa pitää muistiinpanovälineitä mukanaan tapaamisissa taikka välittää kirjallisia viestejä ilman henkilökunnan lupaa. Säännös ei estä sitä, että tulkilla olisi mukana tuomio, jonka sisältöä hän tapaamisessa käänntää vangille.”

3.2

Oikeusohjeita

Tutkintavankeuslain 9 luvussa säädetään tapaamisista.

1 § (10.4.2015/394)

Tapaaminen

Tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista siten kuin tässä luvussa säädetään, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä.

Tapaaminen järjestetään valvotussa tapaamistilassa, jossa tutkintavangin ja tapaaajan välissä on rakenteellisia esteitä vankilan turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseksi, kiellettyjen aineiden ja esineiden vankilaan kulkeutumisen estämiseksi sekä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi. Tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Muita tapaamisia kuin valvomatonta tapaamista voidaan valvoa teknisellä valvonnalla ja siten, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies on läsnä. Tekninen valvonta käsittää teknisellä laitteella tapahtuvan kuvan katselun ja tallentamisen. Teknisellä laitteella tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava tutkintavangille ja tapaaajalle.

Tutkintavangin ja tapaaajan välinen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on tarpeen kyseisen tutkintavangin rikostaustaan, hänen tutkintavankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaaajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Keskustelun kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja tapaaajalle.

Tapaaminen voidaan järjestää erillään muista tutkintavangeista ja tapaajista, jos on syytä epäillä, että tapaamisesta voi tapaajan tai tutkintavangin rikostausta tai tutkintavangin vankila-aikainen käyttäytyminen huomioon ottaen aiheutua vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Asiamiehen tapaamisen valvonnasta säädetään 4 §:ssä. Tutkintavankia tapaamaan tulleen henkilön tarkastamisesta säädetään 12 luvussa.

4 § (10.4.2015/394)
Asiamiehen tapaaminen

Tutkintavangilla on oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä.

Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos tutkintavanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla tutkintavangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa tutkintavangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja hänen asiamiehelleen.

Tapaamisen järjestämisestä videoyhteyden välityksellä säädetään 10 §:ssä.

15 § (10.4.2015/394)
Päätösvalta

Valvomattomasta tapaamisesta, asiamiehen tapaamisesta, lapsen tapaamisesta, vankien välisestä tapaamisesta, 1 §:n 4 momentissa tarkoitettua valvotusta tapaamisesta, yhteydenpidosta videoyhteyden välityksellä sekä niiden peruuttamisesta päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvotun tapaamisen 1 §:n 3 momentin mukaisesta kuuntelusta teknisellä laitteella ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Tapaamiskiellon määrittämisestä ja poistumisluvasta päättää vankilan johtaja taikka toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

Tapaamisen epäämisestä ja keskeyttämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Tutkintavankeuslain 12 luvussa säädetään muun muassa pääsystä vankilaan.

1 §
Pääsy vankilaan

Vankilaan ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa tai syytä.

Vankilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen vankilassa säilytettäväksi vankilan määräämällä tavalla. Myös henkilöllisyyden todistaminen voidaan asettaa vankilaan pääsyn ja vankilan alueella liikkumisen ehdoksi. Alueella liikkumiselle voidaan asettaa muitakin järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja.

Pääsy vankilaan voidaan evätä tai oleskelu vankilan alueella kieltää siltä, joka ei noudata hänelle 2 momentin nojalla annettua määräystä tai asetettua ehtoa taikka joka kieltäytyy 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta. Vankilaan ei saa myöskään päästää ketään, joka päihtymyksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta. Tapaajan pääsyn epäämiseen sovelletaan lisäksi, mitä 9 luvun 7 §:ssä säädetään.
(7.8.2015/1071)

Vankilan johtajan selvityksessään mainitsema tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §, jonka 2 momentissa säännellään muun muassa tulkitsemisavun antamista, ei sovellu tilanteeseen, vaan koskee vankilan ja vangin välistä suhdetta eli vankilan velvollisuutta tiedottaa vangille säännöksistä ja vankilan oloista ja vangin oikeutta tällaisten tietojen saamiseen.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Toimivalta

Päätöksen siitä, ettei kantelussa kyseessä olevaa tapaamista suostuta järjestämään, on tehnyt rikosseuraamusesimies. Saadussa selvityksessä tai lausunnossa ei ole käsitelty toimivaltakysymystä. Tutkintavankeuslaissa ei ole nimenomaisesti säädetty, kenellä on toimivalta päättää siitä, sallitaanko tapaaminen muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina. Kun toimivallasta ei ole erikseen säädetty, se kuuluu vankilan johtajalle. Kiinnitän vankilan huomiota tähän.

3.3.2

Tapaamisen järjestäminen

Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina. Aluekeskuksen näkemyksen mukaan tarve saada käänntämistä tilanteessa, jossa tuomioistuin ei ole saanut tuomiota käänntettyä, voisi olla lain tarkoittama muu tärkeä syy tapaamisen järjestämiseksi muuna aikana.

Voin yhtyä aluekeskuksen näkemykseen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvussa säädetään oikeudesta tulkaukseen. Tuomioistuimen on annettava muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle vastaajalle kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käänntös haastehakemuksesta ja tuomiosta häntä koskevilta osin. Vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käänntös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käänntös on tarpeen vastaajan oikeuden valvomiseksi. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voi päättää, että vastaajalle voidaan käänntää suullisesti haastehakemus, tuomio tai muu olennainen asiakirja taikka asiakirjan osa tai yhteenveto asiakirjasta, jolle hänen oikeusturvansa edellyttää asiakirjan käänntämistä kirjallisesti. Lain esitöissä todetaan, että suullisella käänntämisellä tarkoitettaisiin sekä suullisesta muodosta että kirjallisesta muodosta suulliseen muotoon tapahtuvaa käänntämistä. Suullinen käänntäminen voisi esimerkiksi tuomion osalta tapahtua joko siten, että tuomiota julistettaessa se samalla käänntettäisiin asianosaiselle tulkin avulla suullisesti tai siten, että kirjallisessa muodossa oleva tuomio käänntettäisiin asianosaiselle suullisesti tuomion antamisen jälkeen (HE 63/2013, s. 24).

Edellä kerrotun mukaisesti tuomioistuimen velvollisuus on huolehtia käänntämisestä ja vastaajalla on oikeus saada käänntös. Tuomion käänntäminen voidaan siten nähdä osaksi rikosprosessia. Kun tulkki hoitaa käänntämistehtävää, kyse on vangin oikeusturvan toteuttamisesta. Tuomiota ei aina julisteta istunnossa vaan se voidaan myös antaa tuomioistuimen kansliassa. Tällöin tutkintavankeudessa olevan vastaajan osalta ainoa vaihtoehto tuomion suulliselle käänntämiselle voi olla, että tulkki saapuu vankilaan käänntämään tuomiota. Pidän selvänä, että tällaisessa tapauksessa tapaaminen tulee sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina. Nähdäkseni tätä ei myöskään voida edellyttää kytkettäväksi puolustajan läsnäoloon. Jos käänntös tehtäisiin kirjallisena, sekin tapahtuisi ymmärtääkseni ilman puolustajan myötävaikutusta.

Tulkin asemasta kertoo myös, että oikeudenkäymiskaaren oikeudenkäyntiasiamiestä koskevan 15 luvun 17 §:ssä ja todistamista koskevan 17 luvun 13 §:ssä tulkki rinnastetaan oikeudenkäyntiasiamieheen ja -avustajaan. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 6 §:n mukaan tulkkina tai käänntäjänä saa toimia rehellinen ja muuten tehtävään sopiva henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot. Tuomioistuin arvioi, täyttääkö tulkki lain vaatimukset.

Kantelijan tapauksessa oli kantelusta päätellen myöhemmin odotettavissa myös kirjallinen käänös. Mielestäni on siitä huolimatta perusteltavissa, että tulkille olisi puolustajan sitä tarpeellisenä pitäessä varattu mahdollisuus saapua kääntämään tuomiota muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina ja myös ilman puolustajan paikalla oloa.

3.3.3

Asiakirjojen hallussa pitäminen

Vankilan selvityksessä ei ole esitetty oikeudellista perustetta sille kantelijan puolustajalle ilmoitetulle seikalle, ettei tulkin ja vangin tapaamisessa saisi olla esillä mitään papereita.

Kuten aluekeskuksen lausunnossa on todettu, vankilan järjestyssäännön määräys siitä, etteivät tapaaja ja vanki saa pitää hallussaan muistiinpanovälineitä tai välittää kirjallisia viestejä, ei sovellu tilanteeseen. Vankia koskevan alioikeuden tuomion hallussapidossa sen suulliseksi selostamiseksi vangin ymmärtämällä kielellä ei ole kyse sen paremmin muistiinpanovälineiden hallussapidosta kuin kirjallisen viestin välittämisestäkään. Lisäksi järjestyssääntö mahdollistaa sekä muistiinpanovälineiden hallussapidon että kirjallisten viestien välittämisen henkilökunnan luvalla. Laillisuusvalvontakäytännössä on korostettu, että vankilan henkilökunnan tulee myös tosiasiallisesti joustaa tältä osin.

Tutkintavankeuslain 12 luvun 1 §:n 2 momentin perusteella voidaan edellyttää, että vankilassa vieraileva jättää vierailun ajaksi mukanaan olevat tavarat vankilassa säilytettäväksi. Jotta tuomion kääntäminen suullisesti tapaamisessa ylipäätään voi onnistua, se luonnollisesti edellyttää, että tulkki voi pitää tuomioasiakirjoja hallussaan. Viittaan siihen, mitä edellä jaksossa 3.3.2 olen todennut suullisesta kääntämisestä. Vankila ei voi tutkintavankeuslain 12 luvun 1 §:n perusteella kieltää tulkkia viemästä tapaamiseen tuomiota, jos tarkoitus on rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain 6 a lukuun perustuen kääntää tuomio suullisesti. Kiellolla estettäisiin kantelijan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kantelijan tapauksessa oli kantelusta päätellen myöhemmin odotettavissa myös kirjallinen käänös. Tässäkään tapauksessa ei nähdäkseni voi olla perusteita kieltää tuomion viemistä tapaamiseen.

3.3.4

Muuta

Kanteluun annetussa selvityksessä tuli esiin, että vankila on 24.8.2015 jälkeen pyytänyt jokaiselta avustajalta tuomioistuimen kirjoittaman avustajamääräyksen.

Rikosseuraamusalueen aluekeskus on todennut, ettei kantelussa ole kysymys tästä. Aluekeskus on kuitenkin lausunut, että tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaan asiamiehenä ja siten myös asiamiestapaamisia koskevassa 9 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna asiamiehenä pidetään tutkintavangin asianajajaa tai muuta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa eikä säännös edellytä sitä, että tutkintavangilla olisi vireillä oikeudenkäynti tuomioistuimessa.

Omalta osaltani totean, että olen esimerkiksi ratkaisussani 15.2.2016 (dnro 4365/4/15) lausunut seuraavaa.

"Käsitykseni mukaan vankilassa ei voida mennä asiamies-statuksen tunnistamisessa pidemmälle kuin kyseisen toimijan identifiointiin. Tarkoitan sitä, että vankilan ei pidä lähteä arvioimaan sitä, onko kyse nimenomaan vireillä olevaan oikeusprosessiin liittyvästä asiamiehen ja päämiehen välisestä yhteydenpidosta, vai muunlaisesta, esimerkiksi yleiseen oikeudelliseen neuvontaan liittyvästä asiasta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on (muun muassa Campbell v. Yhdistynyt kuningaskunta, 25.3.1992) katsonut, ettei avustajakirjeenvaihtoa ole perusteltua luokitella eri ryhmiin kirjeenvaihdon suojan kannalta."

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.1–3.3.3 esittämäni käsitykset vankilan johtajan tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän päätökseni myös tiedoksi rikosseuraamusalueen aluekeskukselle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.